

ב. טוב ליתן צדקה לפני כל תפלה, שנאמר אני בצדק אחזה פניך^ד, וכן יש ליתן צדקה במוצאי תענית^ה, ונהגו לתת קמחא דפסחא בערב פסח^{ה*}.

האריז"ל (שעה"כ ענין תפלת ערבית דף נב ט"ב) שהיה נותן צדקה בתפלת שחרית ומנחה אבל לא בתפלת ערבית, וסיים בשם הר"י צמח שגם בלילה הצדקה מועלת, אך אין התיקונים והכוונות שוות, ובאו"ח (סימן רלה) כתב הברכ"י (אות א) בשם גורי האר"י (שו"ע האר"י ז"ל הלכות צדקה סעיף ה) שבערבית זמן דין גמור, ולכן אינו זמן ליתן צדקה, ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן מג) כתב עפ"י הירושלמי (שקלים פ"ה הלכה ד) שאין ליתן צדקה בלילה, חוץ ממתן בסתר, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סימן לב) כתב בשם הדברי חיים שהיה נותן בלילה לשם מתנה, ובשם החת"ס כתב שהיה נותן ע"י אחד מתלמידיו קודם כל תפלה אפילו בערבית (מנהגי חת"ס ?), ומתוך כך העלה שאין קפידא להפריש צדקה בלילה, ועכ"פ אם בא עני לא ימנע מלתת לו אפילו בלילה.

כתב בא"ר (סימן קי ?) שטוב ליתן צדקה לפני יציאתו לדרך, ע"ש הפסוק (תהלים פה יד) צדק לפניו יהלך, ובכפה"ח (שם אות כז) כתב סגולה למסור להיוצא לדרך מטבע לצדקה שיחלק לעניי המקום שהולך לשם דשלוחי מצוה אינם ניזוקין, או יקח בעצמו מטבע ויעשה בה סימן ויאמר שיתנו במקום שהולך שם. ונהגו הנשים ליתן לצדקה לפני הדלקת נרות שבת ויו"ט, וכ"כ בקצוש"ע (סי' עה סעיף ב), וכתוב בספרים (ע"י יסוד ושורש העבודה שער יב פ"א) שיש להרבות בצדקה בימי החנוכה.

ה. שו"ע סימן רנו סעיף ב, וע"י באה"ג (שם אות ג), ומדברי המפרשים משמע דהיינו מה שהרויח הוצאות סעודתו.

ה*. רמ"א או"ח סימן תכט, וע"י באחרונים (שם), וכתב במ"ב (סק"ג) שכופין על זה, ולפי"ז נראה שאינו יכול לתת ממצות מעשר, כיון שחוב

פרק ז סעיף יג), אבל אם יש לו בביתו מעות ויכול ללוות עד שיבוא לביתו עובר, שמעיקר הדין חייב לילך לביתו, ונמצא שלוח לצורך עצמו שלא יצטרך לילך, וכתב עוד שם שאם העני לא ימתין עד שילך לביתו להביא אפשר שאינו חייב ללוות.

ד. שו"ע סימן רמט סעיף יד, ושו"ע או"ח סימן צב סעיף י, וכתבו האחרונים, וכ"כ המג"א (סימן נא סק"ז) בשם האריז"ל (שעה"כ ענין תפלת השחר דף יח ט"ג), שהמנהג ליתן צדקה כשמגיע לפסוק והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל (וע"י כפה"ח סימן נא ס"ק מד וס"ק מה, ובסימן קלו סק"ו בענין כוונת נתינת צדקה), ולכאורה נראה שעיקר הענין בצדקה לעניים, ומ"ש הש"ך (שם סק"י) וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה דעדיף טפי, כוונתו שהנותן לקופה של צדקה הוא בכלל המעלה השניה במעלות הצדקה (ע"י להלן סעיף לב), משא"כ כשנותן לעני עצמו שהוא במעלה פחותה מזה, ונראה שעפ"י נתפשט המנהג לקבוע קופות של צדקה למתן בסתר בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ומ"מ במקום שאין עניים או קופות לעניים, נהגו ליתן לשאר צדקות, וגם זה בכלל המצוה (אגב יש להעיר בענין מה שמסבבים בבתי כנסיות ליטול צדקה, שמן הראוי שלא לעשות כן בשעת ק"ש, וכ"ש בשעת תפלה, ואף בשעת חזרת הש"צ יש להמנע, ובמ"ב (סוף סימן צב ס"ק לו) כתב שאף בשעת קריאת התורה הוא שלא כהוגן, שמבטלין ע"י מלשמוע קריאת התורה ועניית ברכו, ומ"מ נראה שבדיעבד מותר לתת צדקה במקום שמותר להשיב מפני הכבוד, וע"י שו"ת משנה הלכות (חלק י סימן יד), ובדרך אמונה (ציון ההלכה ס"ק צו) כתב שבאמצע תפלה פטור מצדקה מדין עוסק במצוה).

כתב בברכי יוסף (יו"ד סימן רמז אות ב) בשם

ג. יש ענין ליתן צדקה עבור נשמות המתים, ומועיל לנשמותיהם^י, וכ"ש כשהבן מקיים צוואת אביו לצדקה^י.

ד. שיעור מצות נתינת צדקה^ה, עד חומש מנכסיו מצוה מן המובחר^ט, ויש אומרים שבמקום שיש הרבה עניים, עיקר המצוה עד חומש^י.

עולה לו, וסיים המ"ב שמסתברא שאם הבן נותן בעד אביו בכל גווני מועיל, דברא מזכה אבא.
ז. שו"ת דבר אליהו (להגר"א קלצקין - סימן פג), שע"י שנותנים היורשים מטעם מצוה לקיים דברי המת, יש גם זכות למוריש שגרם זה (עי' פרק ד סעיף כח אם חייבים היורשים לקיים נדר אביהם), ומ"מ משמע מדברי השל"ה בדיני מעשר (מסכת מגילה ענין צדקה ומעשר) שאין הנתינה לאחר מותו נחשב כנתינה מעצמו בחייו. ועי' שו"ת בית יצחק (או"ח סימן כד) במי שצוה בחייו לכתוב ס"ת, אם יש ענין ומצוה למת במה שיכתבו ס"ת במעותיו לאחר מותו, והעלה דאע"פ שמדינא כשמת בטלה השליחות וממילא אין כאן מצות כתיבת ס"ת, מ"מ זכות גדולה יש למת במה שכותבים ס"ת במעותיו ובגרמתו, וכתב עוד בשם ספר חסידים (סימן תשמז) שיש ענין כפרה למת כשקורין בס"ת שהוא נדב, ובסימן שע כתב הס"ח שכל שצוה המת ועשו, כאילו הוא עצמו עשה, עיי"ש, וכעין זה כתב באהבת חסד (פרק טז ד"ה ולבד כל אלה).

ובשו"ת אמרי שפר (להגר"א קלצקין - סימן פה) כתב בענין הדלקת נר יא"צ שאינו אלא כשיש תועלת וצורך בהדלקה, ואז עולה המצוה לזכות המת, אבל בהדלקה סתם אין שום זכות ומצוה, וטוב יותר שינדב הנרות לביהמ"ד ללומדי תורה בלילה שהיא זכות גדולה, ועי' עוד פרק ט (הערה יב) בענין הדלקת נרות לעילוי נשמות.

ח. כתב הרמב"ם (פ"ז מה' מתנות עניים הלכה ה), בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת, נותן לו כפי השגת ידו, וכמה, עד חמישית מצוה מן המובחר וכו', והטור (ריש סימן רמט) כתב, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים,

עליו, ובמקור חיים (שם) נראה דחשיב ליה כמס, אע"פ שהוא צדקה לעניים, ומ"מ במקום שאין כופין, או שמוסיף על הקצבה המוטלת עליו, פשוט שיכול ליתן ממצות מעשר.

ולאו דוקא בערב פסח, אלא בכל יו"ט צריך האדם לזכור את העניים, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מה' יו"ט הלכה יח), וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כרסו וכו', ושמחה זו קלון היא להם, ע"כ, ובזהר בכמה מקומות (יתרו דף פח ע"ב) הפליג מאד בעונש מי שאינו משתף העניים בסעודתו ושמחתו, וכן נהגו בכל שמחה לשתף בעיקר את העניים, וכתב במט"א (סימן תרכה סעיף כא) שיש ענין ע"פ סוד לחלק צדקה בערב סוכות.

ו. רמ"א סימן רמט סעיף טז, וכ"כ בשו"ע או"ח (סימן תרכא סעיף ו) לענין פסיקת צדקה בעת הזכ"נ, וכתב הרמ"א (שם) שגם המתים צריכים כפרה, ובשם הרוקח (סימן ריו הובא בב"י סו"ס תרכא) כתבו שבצדקה שנותנים עבור המתים, הקב"ה מחשב שאילו היו בחיים היו בעצמם נותנים וזהו זכותם, ולכן סיים שם שאם נותן עבור רשע אינו מועיל, ובמ"ב (סקי"ט) כתב שאפילו היה עני בחייו ולא נתן, כיון שהיה טהור לב והיה רוצה ליתן עולה לזכותו, ובראשון לציון (סו"ס רמט) כתב שדוקא לרשע בענין צדקה אינו נחשב, אבל לרשע בדברים אחרים מועיל הצדקה שנותנים עבורו, וכתב עוד המ"ב (שם) בשם הפמ"ג שאם התודה קודם מותו בכל אופן